

Täysistunto

Torstai 7.2.2019 klo 16.01—20.03

4. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Ahvenanmaan itsehallintolain muuttamisesta

Hallituksen esitys HE 320/2018 vp

Lähetekeskustelu

Toinen varapuhemies Tuula Haatainen: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 4. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään perustuslakivaliokuntaan.

Lähetekeskusteluun varataan enintään 45 minuuttia. Asian käsittelyssä noudatetaan aikataulutettujen asioiden osalta sovittuja menettelytapoja.

Keskustelu

17.04 Mats Löfström r: Arvoisa rouva puhemies! Viime hallituskaudella asetettiin parlamentaarinen komitea, jonka tavoitteena oli laatia ehdotus uudeksi Ahvenanmaan itsehallintolaiksi. Komitean puheenjohtajaksi valittiin presidentti Tarja Halonen, ja siihen kuului edustajia kaikista eduskuntapuolueista ja Ahvenanmaan maakuntapäivien puolueista. Työtä olivat edeltäneet kattavat esityöt, ja entinen kansanedustaja Gunnar Jansson ja valitettavasti hiljattain poismennyt suurlähettiläs Alec Aalto olivat laatineet mietinnön. Oikeusministeriön edustaja toimi komitean pääsihteerinä, ja melkein kaikkiin kokouksiin osallistui valtiovarainministeriön virkamiehiä. Komitean loppumietintö valmistui kesällä 2017, ja sen jälkeen hallitus ja maakunnan hallitus jatkoivat esityksen teknistä valmistelutyötä.

Kyseessä on suuri työ. Edellinen itsehallintolaki hyväksyttiin 90-luvun alussa. Ajatukseksi oli, että tämä kaikkien aikojen neljäs kokonaisuudistus tulisi voimaan vuonna 2022, jolloin Ahvenanmaan itsehallinto täyttää 100 vuotta. Ahvenanmaan itsehallintolaki on lex specialis, erityislaki, jota voidaan muuttaa vain perustuslain säätämisyjärjestyksessä ja maakuntapäivien suostumuksella. Ahvenanmaan itsehallinto on kansainvälinen konstruktio, joka tehtiin 100 vuotta sitten. Siitä syystä järjestelmä on tehty siten, että sillä on perustuslaillinen suoja. Se tekee samalla itsehallintolain muuttamisesta hidasta.

Arvoisa puhemies! Viime syksynä selvisi, että kokonaisuudistusta ei ehdittäisi saamaan valmiiksi tällä hallituskaudella. Hallituksen ja Ahvenanmaan maakunnan hallituksen välisissä neuvotteluissa oli vielä liian paljon avoimia kysymyksiä. Iso osio, josta kuitenkin oli saavutettu yhteisymmärrys, oli itsehallinnon taloudellisen järjestelmän uudistaminen. Paitisi että sillä kehitettiin taloudellista itsehallintoa ja se oli yksi kokonaisuudistuksen pääkomponenteista, se myös ratkaisi pysyvästi kaikki maakunta- ja sote-uudistuksesta Ahvenanmaan itsehallinnolle aiheutuvat ongelmat. Kun selvisi, että tällä hallituskaudella ei tehdä kokonaisuudistusta, ehdotin, että taloudelliset osiot erotettaisiin kokonaisuudesta, koska se ratkaisisi maakunta- ja sote-uudistukseen liittyvät ongelmat ja asiasta oli jo poliittinen yh-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 155/2018 vp

teisymmärrys hallitusten välillä. Lisäksi osa itsehallintolain uudistuksesta olisi jo valmiina, kun muiden osioiden valmistelutyö jatkuisi ensi kaudella.

Arvoisa puhemies! Ehdotus merkitsee uutta talousjärjestelmää Ahvenanmaan itsehallinnolle. Se on nykyistä järjestelmää oikeudenmukaisempi, joustavampi ja dynaamisempi, ja siinä otetaan huomioon tuleva väestön kehitys. Ahvenanmaan perusrahoitus lisääntyy 10 miljoonalla eurolla vuodessa. Tältä osin on tärkeä muistaa, että Ahvenanmaa on koko ajan pyrkinyt perusrahoituksen korottamiseen 15 miljoonalla eurolla vuodessa. Tämä vastaisi Ahvenanmaalla nykyisen järjestelmän voimaantumisen jälkeen 20 vuodessa tapahtunutta merkittävää väestönkasvua. Ahvenanmaan väestönkasvu on ollut kaksi kertaa nopeampaa kuin muualla maassa, mutta Ahvenanmaan itsehallinnon perusrahoitus ei ole lisääntynyt. Tämän ehdotuksen mukainen perusrahoituksen korotus on kompromissi. Valtiovarainministeriö ja maakunnan hallitus ovat eri mieltä siitä, tarkoittaako se 10:tä miljoonaa vai 14:ää miljoonaa euroa. Valtiovarainministeriö väittää, että luku on 14 miljoonaa, kun taas maakunnan hallitus väittää, että se on 10 miljoonaa euroa vuodessa. On kuitenkin syytä painottaa, että tämä ehdotus laadittiin kokonaisuudistusta varten, ei maakunta- ja sote-uudistusta silmällä pitäen. Ehdotuksella kuitenkin samalla ratkaistaan pysyvästi maakunta- ja sote-uudistuksen Ahvenanmaan itsehallinnolle aiheuttamat ongelmat.

Arvoisa puhemies! Ahvenanmaalaiset ovat johdonmukaisesti muistuttaneet siitä, että maakunta- ja sote-uudistuksen toteuttamiseksi alun perin valittuun malliin sisältyy Ahvenanmaan itsehallinnon kannalta ongelmallisia kohtia. Maakunta- ja sote-uudistus johtaa valtion verotuksen korottamiseen noin 12 miljardilla eurolla vuodessa samaan aikaan, kun kunnallisveroa pienennetään vastaavasti. Koska ahvenanmaalaiset maksavat valtionveroa aivan kuten kaikki muutkin suomalaiset, muutos vaikuttaa myös Ahvenanmaahan, mutta uudistuksen sisältö ei kuitenkaan koske Ahvenanmaata, eikä kunnilta poisteta mitään tehtäviä, eli kunnallisveron alentamiselle ei tämän takia ole perusteita. Tämä johtaa ongelmiin perustuslain yhdenvertaisuusperiaatteen kannalta. Siitä syystä otetaan käyttöön uusi niin sanottu Ahvenanmaa-vähennys, jolla neutralisoidaan veronkorotuksen vaikutukset ahvenanmaalaisille veronmaksajille, jotta Ahvenanmaalla asuvien veronmaksajien kokonaisveroaste ei nousisi dramaattisesti. Ahvenanmaa-vähennyksellä ratkaistaan tämä ongelma, mutta siitä aiheutuu kuitenkin uusi ongelma itsehallinnolle. Tämä esitys ratkaisee just tämän ongelman.

Mielestäni ehdotus on hyvä. Sillä on sekä Ahvenanmaan maakunnan hallituksen että Ahvenanmaan maakuntapäivien tuki, ja se voidaan siten käsitellä nopeasti eduskunnassa.

17.11 Markus Lohi kesk: Arvoisa puhemies! Haluan alkuun kiittää edustaja Löfströmiä erinomaisesta puheenvuorosta.

Ahvenanmaan itsehallintohan on kehittynyt noin sadan vuoden aikana, mutta edelleen nähdään ja on nähty erityisesti Ahvenanmaan puolella, että tätä itsehallintoa tulisi jatkosakin kehittää enemmän joustavaksi, nykyistä joustavammaksi, paitsi taloudellisten seikkojen osalta mutta myös lainsäädäntövallan osalta. Tätä varten pohjatyötä tekikin täällä jo mainittu Alec Aallon työryhmä, jossa olivat myös kaikki eduskuntapuolueet edustettuina. Olin myös itse siellä jäsenenä. Tämän jälkeen sitten oli tämä parlamentaarinen komitea, jota presidentti Halonen johti. Täytyy harmikseni todeta, että vaikka paljon tehtiin töitä yhdessä, niin emme päässeet siihen tavoitteeseen, joka meillä oli, että olisimme saaneet sieltä esityksen, jolla aika merkittävästikin oltaisiin uudistettu Ahvenanmaan asemaa ja itsehallintoa.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 155/2018 vp

Nyt tämä hallituksen esitys korjaa tai muuttaa lähinnä tätä taloudellista mekanismia, ja kuten täällä edellä edustaja Löfström totesi, siinä on taustalla paitsi tarve uudistaa sitä Ahvenanmaankin näkökulmasta myös ihan akuutti tarve sosiaali- ja terveystuudistuksen ja maakuntauudistuksen tiimoilta. Jos ei tehtäisi mitään, niin Ahvenanmaan itsehallintolain 49 §:ään liittyvä verohyvitys mitätöityisi. Ja kun puhutaan Ahvenanmaan itsehallintolaisista, niin siihenhän voi tehdä muutoksia vain perustuslain säätämismääräyksessä ja Ahvenanmaan suostumuksella, ja sen takia tavallisella lailla ei pystyisi tällaisista mitätöintiä tähän tekemään isonkaan ja tarpeellisenkaan uudistuksen yhteydessä. Sen takia on välttämätöntä tehdä jotain, ja pitkien neuvottelujen jälkeen on päädytty tähän hallituksen esitykseen.

Se, mikä tässä on tärkeintä, on se, että tähän on, kuten me kuulumme, maakunnan, sekä maakunnan hallituksen että maakuntapäivien, suostumus. Tietenkin se suostumus on tullut siitäkkin näkökulmasta, että kyllähän tämä taloudellisesti on myönteinen ja edullinen Ahvenanmaan maakunnalle. Silti itse näen, että ei valtakunnan kannata olla kovin kateellinen tästä osasta. Itse näen hyvänä sen, että kannustetaan maakuntaa myös tekemään sellaista elinkeinopolitiikkaa, joka lisää niille alueille työllisyyttä ja verotuloja. Kun katsotaan, mitä siellä on tapahtunut, niin vaikka väestö on kasvanut — ja ehkä se kertoo just siitä, että kun väestö on kasvanut — niin kyllähän siellä on Manner-Suomeen verrattuna valtavasti hyvä työllisyysaste.

Kaiken kaikkiaan, arvoisa puhemies, [Puhemies koputtaa] toteaisin, että tämä esitys on hyvä, ja toivon, että se menee nopeasti täällä eduskuntakäsittelynkkin läpi.

17.15 Mats Löfström r: Ärade talman! Jag tänkte också säga några ord på svenska.

Ärade talman! Förra hösten blev det klart att man inte skulle hinna göra den här totalrevisionen färdig under denna mandatperiod. För många öppna frågor fanns ännu kvar på förhandlingsbordet mellan regeringen och landskapsregeringen. En stor del som man dock var överens om var ett förnyat ekonomiskt system för självstyrelsen. Det utvecklade inte enbart den ekonomiska självstyrelsen och var en huvudkomponent i totalrevisionen, utan löste också permanent alla de problem som landskaps- och vårdreformen skapar för Ålands självstyrelse. Då det blev klart att det inte blir en totalrevision under denna period föreslog jag att man skulle frikoppla de ekonomiska delarna eftersom det skulle lösa problemen med landskaps- och vårdreformen och det redan fanns ett politiskt samförstånd mellan regeringarna kring detta. Dessutom skulle man då ha en del av självstyrelselagsrevisionen klar då man nästa mandatperiod ska fortsätta med de övriga delarna.

Ärade talman! Förslaget innebär ett nytt ekonomiskt system för Ålands självstyrelse. Det är rättvisare, mer flexibelt och mer dynamiskt, det beaktar framtidens befolkningsutveckling och ökar grundfinansieringen till Åland med 10 miljoner euro per år. Det är viktigt att i detta hänseende minnas att man från åländsk sida hela tiden drivit på för att grundfinansieringen ska höjas med 15 miljoner euro per år. Detta för att motsvara den kraftiga befolkningsökning som skett på Åland de senaste 20 åren sedan det nuvarande systemet trädde i kraft. Sedan dess har Ålands befolkning vuxit i dubbelt så snabb takt som befolkningen i övriga landet, men utan att grundfinansieringen till Ålands självstyrelse vuxit. Höjningen av grundfinansieringen i detta förslag är en kompromiss. Det finns olika uppfattningar på finansministeriet och landskapsregeringen om detta betyder 10 eller 14 miljoner euro. Finansministeriet hävdar att det är 14 miljoner, medan landskapsregeringen hävdar att det är 10 miljoner euro per år. Det är dock viktigt att poängtera att det här för-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 155/2018 vp

slaget var utarbetat för totalrevisionen, inte för landskaps- och vårdreformen, men samtidigt löser förslaget landskaps- och vårdreformens problem för Ålands självstyrelse permanent.

Från Ålands sida har vi konsekvent påpekat problemen för Ålands självstyrelse med modellen man från början valde för landskaps- och vårdreformen. Reformen resulterar i att statsbeskattningen höjs med cirka 12 miljarder euro på årsbasis, samtidigt som kommunalskatten minskas på motsvarande sätt. Eftersom ålänningar betalar statsskatt precis som alla andra finländare påverkar ändringen också Åland. Men Åland berörs dock inte av innehållet i reformen och kommunerna blir inte av med några uppgifter som motiverar att sänka kommunalskatten. Således skapas problem i förhållande till grundlagens likabehandlingsprincip. Av den anledningen införs ett nytt så kallat Ålandsavdrag som neutraliserar statsskattehöjningen för åländska skattebetalare för att inte totalskattegraden ska öka dramatiskt för skattebetalare bosatta på Åland. Ålandsavdraget löser det här problemet, men skapade ett nytt problem för självstyrelsen. Även om Ålandsavdraget neutraliserar effekten på individnivå, kommer statens sammanlagda inkomster öka med 12 miljarder euro per år. Det påverkar i sin tur klumpsumman och skattegottgörelsen. Eftersom ålänningar inte får höjd statsskatt skulle skattegottgörelsen aldrig mer utlösas eftersom det i praktiken blir omöjligt för Åland att under normala omständigheter generera över 0,50 procent av den statliga inkomstskatten. Således skulle landskaps- och vårdreformen i praktiken radera ut en del av Ålands ekonomiska självstyrelse. Den här ändringen av självstyrelselagen reglerar dock permanent det problemet, vilket är av fundamental betydelse för att landskaps- och vårdreformen ska respektera Ålands självstyrelse.

Ärade talman! Att landskaps- och vårdreformen inneburit problem för Åland kan inte komma som en överraskning. Då utkastet till reformförslag presenterades den 29 juni 2016 påpekades problemen. Från åländsk sida bad vi om en utredningsman som kunde hitta lösningsförslag i god tid. Den 11 december 2016, långt innan reformförslaget gavs till riksdagen, skrev jag ett brev till statsministern och till regeringen i ärendet. Då förslaget sedan gavs till riksdagen påpekade jag på nytt sakerna här i plenisalen i riksdagens remissdebatt den 7 mars 2017. Grundlagsutskottets utlåtande från den 29 juni 2017 tog också upp de här problemen. Den 17 november 2017 ställdes på nytt ett skriftligt spørsmål till finansministern angående hur regeringen tänkt lösa det här problemet. Det har så klart gjorts mycket mer — inlägg i riksdagen, förhandlingar mellan landskapsregeringen och regeringen, informella diskussioner, möten, oändligt många telefonsamtal och e-post. Att reformen inneburit problem för Ålands självstyrelse kan dock inte komma som en överraskning för någon.

Ärade talman! Det måste vara en självklarhet att Åland hela tiden respekteras i alla reformer för att garantera rättssäkerheten och självstyrelsen som konstitutionell konstruktion. Därför måste man se till att också landskaps- och vårdreformen är förenlig med självstyrelsen. Det gör det här förslaget, och således välkomnar jag förslaget som är väl förankrat på Åland i både landskapsregeringen och Ålands lagting och således kan behandlas snabbt i riksdagen.

Arvoisa puhemies! Se, että maakunta- ja sote-uudistus on ollut Ahvenanmaan kannalta ongelmallinen, ei voi tulla yllätyksenä. Ongelmista huomautettiin uudistusehdotuksia koskevan luonnoksen esittelemisen yhteydessä 21. kesäkuuta 2016. Ahvenanmaalaiset pyysivät saada selvitysmiehen, joka voisi etsiä ratkaisuehdotuksia hyvissä ajoin. 19. joulukuuta

Pöytäkirjan asiakohta PTK 155/2018 vp

2016, kauan ennen uudistusehdotuksen antamista eduskunnalle, kirjoitin asiasta kirjeen hallitukselle, että meidän tarvitsee löytää ratkaisut tähän problematiikkaan. Nyt meillä on eduskunnassa tämä lakiesitys, mikä ratkaisee kaikki nämä ongelmat. Se on hyvä esitys, ja kannatan tätä esitystä.

17.21 Ville Tavio ps: Arvoisa puhemies! Ahvenanmaahan on aivan upea paikka. Saimme sen lakivaliokunnan kanssa kesällä vielä todeta, kun olimme siellä vieraina. Edustaja Löfströmin siellä vähän meitä isännöi, ja meillä oli siellä oikein hauskaa. Vierailimme Kastelholman linnassa ynnä muuta.

Tämä itsehallinto on aivan perusteltu, ja emme me näistä ole käyneet täällä mitään varsinaista eduskuntakeskustelua ainakaan tällä kaudella, kun olen täällä ollut. Mutta kun kuitenkin on huomattava, että täällä harvemmin Ahvenanmaan asioista keskustellaan, niin otan tässä esiin, että on myös näitä etuoikeuksia — pidän tässä edustaja Löfströmille pienen Ahvenanmaa-kyselytunnin, jos haluatte vaikka vastata: Miten te oikein Ahvenanmaalla sen perustelette, että venäläisetkin saavat ostaa Suomesta maata mutta suomalainen ei saa ostaa Ahvenanmaalta maata ilman erityistä lupaa? Ei saa ostaa kesämökkiä, ellei se ole sitten asunto-osakeyhtiön muotoinen, mutta nuo mökit ovat yleensä vähän kalliimpia. Onko tämä vanha jäännös sellainen, mistä ahvenanmaalaiset haluavat pitää kiinni, ja jos haluavat, niin miksi? Olisi ihan tervetullutta, jos kertoisitte tähän kysymykseen vastauksen. [Mikaela Nylander: Tämähän liittyy tähän asiaan tietysti!]

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin perustuslakivaliokuntaan.